

Nederlandse politiek voor Dummies

Eddy Habben Jansen

BBNC
uitgevers

Amersfoort, 2016

Inhoud

Over de auteur	xvii
Dankwoord	xviii
<i>Inleiding</i>	1
<i>Deel 1: Waar komt politiek vandaan?</i>	5
Hoofdstuk 1: Wat is politiek?	7
Het algemeen belang	7
Macht, gezag en invloed	8
Belangen, conflicten en besluiten	8
Compromissen	9
Overheid en beleid	10
De oude Grieken	11
Burgerrechten	11
Volksvergadering	12
Moderne democratie	12
Volkssoevereiniteit	13
Machtenscheiding	13
Meer politieke systemen	14
Monarchieën	14
Republieken	15
Dictaturen	16
Een totalitair systeem	17
Theocratieën	17
Staatsvormen	18
Eenheidsstaten	18
Federale staten	18
Hoofdstuk 2: Vormen van democratie	21
Kenmerken van democratie	21
Rechtsstaat	22
Gekozen volksvertegenwoordigers	23
Vrije verkiezingen	24
Vrijheid van meningsuiting	24
Maatschappelijk middenveld	25
Vrije media	26
Direct of indirect?	26
Indirecte democratie	26
Directe democratie	27

Democratische stelsels	29
Parlementaire stelsels	29
Presidentiële stelsels	30
Semipresidentiële stelsels	30
Kiesstelsels	30
Meerderheid of evenredigheid	30
Kiesdistricten	31
Kiesdrempel	31
Lijsten of personen	32
Democratie, kun je dat leren?	32
Democratische opvoeding	32
Een school voor politici	33
Democratie als exportproduct	34
Hoofdstuk 3: Het ontstaan van Nederland	35
Polderen in de middeleeuwen	35
Opstand tegen de Spanjaarden	36
De Republiek	37
De Franse tijd	44
Hoofdstuk 4: Van soevereine vorst tot poldermodel	45
Het Koninkrijk	45
Verenigd met België	46
Parlement met twee kamers	47
De grondwet van 1848	47
Opkomst partijen	49
Algemeen kiesrecht	50
Vrouwenkiesrecht	50
Interbellum	51
Tweede Wereldoorlog en daarna	52
Vijf jaar zonder democratie	52
Wederopbouw	53
Afrekenen met de oorlog	53
Jaren zestig en zeventig	54
Kruisraketten	55
Het poldermodel	55
Paars en Pim	56
Europa en de crisis	56
Deel II: Om de gunst van de kiezer	59
Hoofdstuk 5: Politieke partijen	61
Politieke hoofdstromen	61
Links en rechts	62
Andere indelingen	62
Liberalisme	62
Socialisme	63
Christendemocratie	64
Ecologisme	64
Conservatisme	64

Populisme	65
De uitersten	65
Ontstaan van partijen	66
Politieke cultuur in Nederland	68
Verzuiling en ontzuiling	69
Poldermodel	69
Weg met de ideologische veren	69
Zwevende kiezers	70
Functies van partijen	70
Soorten partijen	71
Interne organisatie	72
Partijleider, is dat een functie?	72
Partijcongressen	73
Partijbestuur	73
Partijbureau	74
Fracties	74
Commissies	74
Wetenschappelijke bureaus	75
Bestuurdersverenigingen	75
Scholingsinstituten	75
Vrouwenorganisaties	76
Jongerenorganisaties	76
Internationale contacten	76
Subsidiëring van partijen	77
Leden en organisatiegraad	78
Landelijke partijen	78
VVD	79
PvdA	79
PVV	79
SP	80
CDA	80
D66	81
ChristenUnie	81
GroenLinks	81
SGP	82
Partij voor de Dieren	82
50PLUS	82
Overige landelijke partijen	83
Lokale partijen	84
Een partij oprichten	84
Verdwenen partijen	85
Hoofdstuk 6: Het Nederlandse kiesstelsel	87
Wie mag stemmen	87
Actief en passief kiesrecht	88
Zes soorten verkiezingen	88
Gemeenteraad	89
Bestuurscommissies en wijkraden	89
Waterschappen	89
Provinciale Staten	90

Tweede Kamer	90
Europees Parlement	91
Referenda	91
Kandidaatstelling	92
Kieskringen	94
Stemmen	95
Oproep voor verkiezingen	95
Naar het stembureau	96
Stemmen bij volmacht	96
Stemmachine of stembiljet	97
Blanco of ongeldig	97
Stemmen vanuit het buitenland	98
De uitslag	99
Centraal stembureau	99
Rol van de Kiesraad	100
Zetels verdelen	101
Kiesdeler	101
Restzetels	101
Lijstverbindingen	103
Hoofdstuk 7: De verkiezingsstrijd	107
Kandidaten en programma's	107
Lijsttrekkers en lijstduwers	107
Verkiezingsprogramma's en oneliners	109
Campagneteams en partijleiders	110
Verkiezingsthema's	111
Economie en geld	111
Internationaal	111
Welke coalitie?	111
Kabinetscrisis	112
Opiniepeilingen	112
Stemadvies	114
Het mediacircus	115
Lijsttrekkersdebatten	116
De uitslagenavond	117
Opkomst	117
Deel III: Hoe Nederland wordt bestuurd	119
Hoofdstuk 8: De grondwet	121
Wat heb je aan de grondwet?	121
Nederland: een rechtsstaat	122
Grondrechten	122
Klassieke grondrechten	122
Sociale grondrechten	124
Grondwet en staatsinrichting	125
Wijziging van de grondwet	126
Procedure	126
Belangrijke wijzigingen	127
Internationale verdragen	128

Hoofdstuk 9: De regering	129
Samenstelling van de regering	129
Koning en ministers vormen de regering	129
De rol van de koning	130
Formatie	131
Regeerakkoord	131
Soorten kabinetten	132
Coalities	132
Meerderheidskabinetten	133
Minderheidskabinetten	133
En nog andere varianten	134
Bewindslieden	135
Minister-president: eerste tussen gelijken	135
Ministers en ministeries	136
Staatssecretarissen	138
Hoe je minister wordt	138
Ministeriële verantwoordelijkheid	139
De vertrouwensregel	139
Regeren en vooruitzien	140
Wetgeving en algemene maatregelen van bestuur	140
Stroperigheid en verkokering	141
Prinsjesdag en Miljoenennota	142
Begrotingen	142
Ambtenaren: de vierde macht	143
Rijksvoorlichting	145
Hoofdstuk 10: Het parlement	147
De Tweede Kamer	147
Werkwijze	149
Plenaire vergadering	149
Stemmingen	150
Commissies	150
Voorzitter en presidium	152
Fracties	153
Coalitie en oppositie	155
Het parlementaire jaar	155
Dagelijks werk van Kamerleden	156
De Eerste Kamer	156
Verenigde Vergadering	158
Parlementaire rechten	158
Budgetrecht	158
Recht van amendement	159
Initiatief	159
Moties	159
Kamervragen	160
Interpellatie	161
Parlementaire enquête	161
Hoe komt een wet tot stand?	162

Hoofdstuk 11: Rond het Binnenhof	165
Al eeuwen centrum van de macht	165
De Ridderzaal	166
De Trêveszaal	168
Het torentje	168
Eerste Kamer	169
Tweede Kamer	171
Plenaire zaal	172
Commissiezaalen	173
Geschiedenis op straat	175
Openbaar of achterkamertjes?	177
Verder in Den Haag	178
Ministeries	178
Kabinet van de Koning	178
Huis van Europa	179
Juridische instellingen	179
Catshuis	179
Paleis Noordeinde	180
Huis ten Bosch	180
Stad van vrede en recht	180
Aantrekkingskracht van Den Haag	180
Journalisten	181
Lobbyisten	181
Hoofdstuk 12: Nederland adviesland	183
Gevraagd en ongevraagd advies	183
Hoge colleges van staat	184
Raad van State	184
De Algemene Rekenkamer	185
Nationale Ombudsman	185
Adviesorganen	186
Sociaal-Economische Raad (SER)	186
Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR)	187
Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)	188
De planbureaus	188
Centraal Planbureau (CPB)	189
Sociaal Cultureel Planbureau (SCP)	189
Planbureau voor de Leefomgeving	189
Nog meer adviseurs	190
Elk onderwerp een eigen raad	190
Tijdelijke commissies	190
Advies uit de samenleving	191
Toezichthouders	192
Deel IV: Nog meer overheden	195
Hoofdstuk 13: De provincie	197
Wat de provincie zoal doet	197
Ruimtelijke ordening	197
Milieubeheer	198
Waterstaat	198

Economische zaken	199
Openbaar vervoer	199
Toezicht op de gemeenten	199
Rechtspraak	199
Het Provinciebestuur	200
Provinciale Staten	200
Gedeputeerde Staten	201
Commissaris van de koning	202
Hoofdsteden en provinciehuizen	203
Uitvoering van beleid	203
Ambtenaren	204
Begroting	204
Burger en provincie	204
Weinig contact	205
Burgers betrekken	205
De provincie ter discussie	206
Meer provincies	206
Minder provincies	206
Helemaal opheffen	206
Geen grote ingrepen	207
Provinciale identiteit	207
Meer regionaal bestuur	208
Verlengd lokaal bestuur	208
Samenwerkende provincies	209
Waterschappen	209
Hoofdstuk 14: De gemeente	211
Waar de gemeente over gaat	211
Burgerzaken	211
Openbare orde en veiligheid	212
Economische zaken	212
Sociale zaken en werkgelegenheid	213
Welzijn, maatschappelijk werk en volksgezondheid	213
Onderwijs	214
Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	214
Verkeer en vervoer	215
Milieubeheer	216
Cultuur, sport en recreatie	216
Het gemeentebestuur	217
Gemeenteraad	218
De raadsvergadering	219
Raadscommissies	221
Het raadslid	222
College van burgemeester en wethouders	223
Meer lokaal bestuur	226
Samenwerkende gemeenten	226
Bestuurscommissies	227
Wijk-, buurt- en adviesraden	227
Uitvoering van beleid	227
Ambtenaren	228
Uitbesteden	228
Begroting	228

Inkomsten en uitgaven	229
Artikel 12	230
Burger en gemeente	230
Voorlichting	230
Inpraak	231
Interactieve beleidsvorming	231
Referendum	232
Burgerinitiatief	232
Andere vormen	232
Bezwaar	233
De gemeente ter discussie	233
Gemeentelijke herindeling	233
Centraal of decentraal	234
Belastingen en heffingen	234
Hoofdstuk 15: Europa	237
Ontstaan van de EU	237
Kolen en staal	238
Verdrag van Rome	238
Uitbreiding	239
Hoe de EU wordt bestuurd	239
Raad van ministers en Europese Raad	239
Het Europees Parlement	240
Besluitvorming	242
De Europese Commissie	243
Nieuwe verdragen	244
Overige EU-instellingen	246
Europees Hof van Justitie	246
Comité van de Regio's	246
Europese Rekenkamer	246
Europese Ombudsman	246
Meer Europa	247
Raad van Europa	247
Europese Economische Ruimte	247
Schengen	247
Benelux	248
OVSE	248
Hoofdstuk 16: Wereldpolitiek	249
De Verenigde Naties	249
Volkenbond	249
Verenigde Naties	250
VN in New York	250
VN-instellingen	254
Internationaal recht	254
Andere wereldmachten	255
De G8	255
De G20	256
NAVO	256
OESO	257
Regionale samenwerking	257
OPEC	258

Gemenebest	258
Niet-gebonden landen	258

Deel V: Het kan ook anders! 259

Hoofdstuk 17: Zelf meedoen	261
Inspraak	261
Formele inspraakprocedures	262
Inspreken	262
Spreekuren	263
Petities en burgerinitiatieven	263
Recht van petitie	263
Burgerinitiatief	264
Belangenorganisaties	265
Buurtcomité	265
Lobbyen	266
Contact opnemen met politici	267
Rol van de media	267
Steeds meer radio en tv	268
Steeds minder kranten	268
De macht van internet	268
Buitenparlementaire actie	269
Beproefde methoden	269
Verboden actiemiddelen	269
Waar ligt de grens?	270
Hoofdstuk 18: Politiek ter discussie	271
Hervormingsplannen	271
De Republiek	271
Afschaffen van de Eerste Kamer	272
Nieuw kiesstelsel	272
Referendum	273
Gekozen bestuurders	274
Nieuwe politiek!	275
Wat er wel veranderd is	276
Vertrouwen in de politiek	277
De kloof	277
Compromissen	278
Politiek heeft minder invloed	278
Veranderende omstandigheden	280

Deel VI: Het deel van de tientallen 281

Hoofdstuk 19: Tien tips voor een politieke carrière	283
Word lid van een partij	283
Kies je eigen onderwerp	284
Maak geen ruzie	284
Schrijf opinieartikelen	285
Zorg dat je veel tijd hebt	285
Verberg je ambitie	286
Wees voorbereid op kritiek	286

Controleer je belastingaangifte	286
Lieg niet over je cv	287
Denk aan beeldvorming	287
Hoofdstuk 20: Tien lessen uit het verleden	289
Verkiezingen winnen is niet genoeg	289
Wees een goede verliezer	290
Wie een vraag stelt moet niet schrikken van het antwoord	290
Afspraak is niet altijd afspraak	291
Wacht altijd de Eerste Kamer af	291
Wantrouw kostenramingen	292
Nederland is geen eiland	292
Als je breekt, doe het dan goed	293
Pas op wat je belooft	293
Let op gevoelens in de samenleving	294
Hoofdstuk 21: Tien misverstanden over politiek	295
Tweede Kamerleden spijbelen vaak	295
De meerderheid heeft altijd gelijk	296
Ministers worden gekozen	296
Alle partijen lijken op elkaar	296
Politici verdienen heel veel	297
Gevangenen mogen niet stemmen	298
Blanco stemmen gaan naar de grootste partij	298
De burgemeester is de baas	299
De koning mag niet stemmen	299
Politiek is niks voor mij!	299
Index	301

Inleiding

Dit boek gaat over politiek en vooral over politiek *in Nederland*. Maar wie iets wil begrijpen van de Nederlandse politiek moet af en toe ook naar de geschiedenis kijken. En naar het buitenland. De spelregels die gelden in de Nederlandse politiek zijn niet in één keer ingevoerd, maar geleidelijk ontstaan en steeds weer aangepast. Bijvoorbeeld onder invloed van ontwikkelingen in het buitenland.

In gesprekken over politiek worden politici vaak uitgedaagd om zichzelf te verdedigen. Mensen die uitleg proberen te geven over politiek hebben daar ook vaak last van. Dit boek is niet bedoeld ter verdediging van het Nederlandse politieke systeem. Het is uitsluitend een poging enig inzicht te verschaffen in de bestaande spelregels en de ontstaansgeschiedenis daarvan. Lezers zullen in staat zijn daar zelf een mening over te hebben. Die uitleg kan ook opgevat worden als een uitnodiging om zelf aan politiek te gaan doen. Door er om te beginnen een mening over te hebben.

Wie iets wil veranderen moet de spelregels kennen, ook al ben je het er niet mee eens. Want voor zover er iets te verdedigen valt, zijn dat de principes van de democratie en de rechtsstaat. Over de uitwerking ervan kun je van mening verschillen. Wel of geen referendum? Heb je liever de keuze uit twee of tien partijen? De discussie daarover wordt in een democratie volop gevoerd, maar wel volgens de regels!

Voor wie is dit boek?

Soms lijkt het wel of mensen in te delen zijn in twee categorieën: mensen die nooit over politiek praten en mensen die het nergens anders over kunnen hebben. Voor sommigen is het een onderwerp om tijdens verjaardagen zorgvuldig te vermijden. Voor anderen is het bij uitstek een gespreksonderwerp voor feesten en partijen.

Er bestaat ook nog een andere tweedeling: die tussen politici en de rest van de wereld. Er wordt gesproken over een *kloof* tussen burgers en politici. Dat klinkt akelig. Mensen die ontevreden zijn over bepaalde besluiten hebben het vaak ongemerkt over 'die politici'. Alsof het een exotisch gezelschap is, dat zich heeft afgezonderd van de normale wereld. Wie gekozen wordt, verandert plotseling van gewone burger in een politicus. Dat is een interessant verschijnsel.

Op papier zit het heel anders in elkaar. Verkiezingen moeten ervoor zorgen dat politici het volk vertegenwoordigen. Dat meningen die onder de bevolking leven ook leven onder politici. Volgens sommigen is de ideale

situatie een systeem waarin burgers bij toerbeurt als volksvertegenwoordiger optreden. De Grieken hadden ooit zoiets bedacht, door bij loting hun vertegenwoordigers aan te wijzen. Dat werkt tegenwoordig anders. Omdat niet iedereen de tijd heeft zich de hele dag met politiek bezig te houden, laten we het nemen van allerlei besluiten over aan vertegenwoordigers die we zelf kiezen.

Dit boek is daarom een handboek voor kiezers. Wat gebeurt er allemaal namens jou als kiezer? Wat gebeurt er nadat je het stembokje hebt verlaten? Voor veel mensen is het een groot mysterie: 'ik begrijp niets van politiek'.

Wellicht komt daar voor jou als lezer binnenkort verandering in.

Opzet van dit boek

De hoofdstukken in dit boek nemen je mee naar alle mogelijke uithoeken van de politiek. Van het buurtcomité tot de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. Hier volgt een korte samenvatting van wat er in de verschillende delen aan bod komt.

Deel I: Waar komt politiek vandaan?

Dit deel geeft om te beginnen het antwoord op de vraag wat politiek nu eigenlijk is. Daarna gaan we in grote stappen door de geschiedenis. Van de oude Grieken tot de 21^e eeuw. Geen uitvoerige historische verhandelingen, maar wel wat hoogst noodzakelijke basiskennis!

Deel II: Om de gunst van de kiezer

Dit deel vertelt ons alles over kiezen en gekozen worden. In een democratie staat de kiezer centraal. Zijn wil is wet. Of toch niet helemaal? Met behulp van kiesstelsels en politieke partijen levert de wil van de kiezer door ons gekozen volksvertegenwoordigers op.

Deel III: Hoe Nederland wordt bestuurd

Dit deel legt uit hoe Nederland na de verkiezingen wordt bestuurd. Wat is de rolverdeling tussen regering en Tweede Kamer? Wat doet de Eerste Kamer? En hoe zit het met al die adviesorganen die zich er ook nog mee bemoeien?

Deel IV: Nog meer overheden

Dit deel gaat in op alle andere bestuurslagen die er nog zijn. Plaatselijk, regionaal, in de provincie, in Europa en op wereldniveau.

Deel V: Het kan ook anders!

Dit deel relateert alle voorgaande delen. Politiek is geen natuurverschijnsel en de spelregels veranderen voortdurend. Politiek laat zich door mensen beïnvloeden, misschien wel door jou.

Deel VI: Het deel van de tientallen

Het beroemde slot van elk *Voor Dummies*-boek. Tien tips voor een politieke carrière, tien lessen uit het verleden en tien misverstanden over politiek.

Pictogrammen in dit boek

De kleine ronde afbeeldingen in de kantlijn naast de tekst zijn bedoeld om je aandacht ergens op te vestigen, of je te waarschuwen om goed op te letten. Hieronder de pictogrammen die in dit boek worden gebruikt met een korte omschrijving van hun betekenis.

Dit pictogram geeft aan dat je deze passage echt even moet lezen. Anders loop je kans de hoofdlijnen uit het oog te verliezen.

Dit pictogram geeft aan dat sommige zaken anders in elkaar zitten dan je op het eerste gezicht zou denken. Even opletten dus!

Dit pictogram geeft aan waar je praktische tips kunt vinden. Dat kan een verwijzing naar meer informatie zijn, of een idee om zelf iets mee te doen.

Dit pictogram geeft aan waar uitleg gegeven wordt over procedures. In de politiek zijn spelregels belangrijk, maar soms wel wat ingewikkeld.

Dit pictogram geeft aan dat een belangrijk begrip hier voor het eerst wordt uitgelegd. Even lezen dus! Sleutelbegrippen komen later vaak terug in de tekst.

Hoe nu verder?

Dit boek is bijzonder geschikt om niet van voor naar achter te lezen. Wie iets wil weten over de gemeente kan meteen door naar het hoofdstuk over dat onderwerp. Maar ook in de plaatselijke politiek is het handig te weten hoe verkiezingen werken of iets te weten van de voorgeschiedenis van ons politieke bestel. Dat vind je in eerdere hoofdstukken. Je kunt ze waarschijnlijk zonder veel problemen in omgekeerde volgorde lezen.